



صنایع فرهنگی در خدمت هژمونی فرهنگی چین

تکاپوی سینمای چین برای مقابله با هالیوود



یادداشت فرهنگ و صنایع خلاق اندیشکده حکمروایی فرهنگ و صنایع خلاق تیترا عبد الباسط انصاری	نوع سند حوزه تخصصی برنامه عنوان نگارنده / نگارندگان ناظر کیفی مشاور / مشاوران ارزیاب / ارزیابان موعد تحویل تاریخ انتشار مخاطب / کارفرما
پاییز ۱۴۰۲ اندیشکده حکمروایی فرهنگ و صنایع خلاق	
مالکیت فکری و حق تألیف	
توضیح حق تألیف و مالکیت فکری	فرد / مؤسسه
----- -----	----- -----
جملات کلیدی	
----- ----- -----	
کلمات کلیدی	
----- -----	

زمانی که سخن از قدرت فیلم‌سازی و صنعت سینما می‌شود، هر شنونده‌ای سریعاً به یاد هالیوود و سینمای آمریکا و کمپانی‌های فیلم‌سازی عظیم آن می‌افتد. اواخر قرن ۱۹ و ابتدای قرن ۲۰، با اندک فاصله‌ای از رشد و گسترش صنعت فیلم‌سازی در غرب و فراتر رفتن سینما از سطح سرگرمی و بدل شدن به یکی از اثرگذارترین و جدی‌ترین صنایع فرهنگی غرب با محوریت آمریکا، سینما در کشورهای آسیای شرقی نیز به مرور گسترش یافت. سردمداران فیلم‌سازی در شرق آسیا، کشورهای چین و ژاپن بودند. با آغاز فیلم‌سازی در مقطع زمانی مشابه یعنی انتهای قرن ۱۹ میلادی، رقابت تنگاتنگی میان این دو کشور متخاصم در استفاده و گسترش این صنعت در گرفت. سینمای چین در قرن بیستم علیرغم رونق نسبی و تداوم کار خود، به شکل محسوسی از سینمای ژاپن اصطلاحاً عقب ماند و ژاپن در تولید آثار بزرگ و تأثیرگذار و پرورش و معرفی فیلمسازان بزرگ به جهان موفق‌تر عمل کرد. کوروساوا، میزوگوچی، کوبایاشی، هیروشی و میازاکی از برترین فیلمسازان ژاپنی بودند و آثاری تحسین برانگیز و ماندگار در تاریخ سینما بر جای گذاشتند. نقطه قوت دیگر صنعت فیلم‌سازی در ژاپن، ورود جدی ژاپنی‌ها به ساخت انیمه (به معنای عام انیمیشن، کارتون، مانگا و...) بود. به موازات رشد و قدرت یابی سینمای ژاپن، سینمای چین فراز و فرودهای متعددی را در قرن بیستم پشت سر گذاشت.

فراز و فرود سینمای چین

به‌رغم رشد سریع سینمای چین در انتهای دهه ۲۰ و ابتدای دهه ۳۰ قرن بیستم که نمود آن در فعالیت ۱۸۱ کمپانی فیلم‌سازی در این مقطع بروز یافت، حمله ژاپن به این کشور، در ۱۹۳۲ و سپس جنگ دوم چین و ژاپن در مقطع ۱۹۳۷ تا ۱۹۴۵ و بحبوحه جنگ دوم بین‌الملل، تأثیر به‌سزایی در تضعیف سینمای چین داشت، هر چند سینمای چین هیچگاه به طور کامل تعطیل نشد. (۱)

روند معمول تولید فیلم در سینمای چین پس از جنگ جهانی دوم در میانه دهه ۴۰، تا پیروزی انقلاب کمونیستی چین در ۱۹۴۹ تداوم داشت. پس از این مقطع تا ۱۹۶۶ و بعد از آن تا ۱۹۸۱ (بازه اجرای انقلاب فرهنگی چین) در خدمت ترویج ایدئولوژی مارکسیستی و مائوئیستی حزب حاکم چین درآمد. در این مقطع همزمان با رشد روزافزون سینما در ژاپن و غرب، جز چند فیلم متوسط حرفی برای گفتن نداشت. (۲)

در ابتدای دهه ۷۰ میلادی و اوج خفقان و سانسور ناشی از انقلاب فرهنگی مائو، فیلم‌های رزمی ساخته هنرمند نامدار، بروسلی، که البته در هنگ کنگ ساخته می‌شد، بسیار دیده شد. استقبال از فیلم‌های رزمی بروسلی



- که رگه هایی از این سبک سینمایی در دهه ۵۰ در سینمای چین دیده شده بود- سبب تمایل جدی به ساخت آثار با موضوع ورزش، ورزش‌های رزمی و نظایر آن، در سینمای کشورهای مختلف گردید.

با مرگ مائو و کنار گذاشتن رسمی انقلاب فرهنگی در ابتدای دهه ۸۰ میلادی نسل جدیدی در سینمای چین پیدا شد که تا ابتدای دهه ۹۰ و حوادث میدان تیان آن من، آثار قابل توجهی خلق کردند که از میان آنان کارگردانانی چون: ژانگ ییمو، چن کایگه و ژانگ جونژائو را می‌توان نام برد. (۳) هر چند در دهه ۹۰ میلادی برخی آثار خوش ساخت در ژانرهای تاریخی، سیاسی و اجتماعی و... همچون: «بادبادک آبی» ساخته تیان جوانگ، «برای زندگی» و «فانوس قرمز را برافروز» ساخته ژانگ ییمو و «بدرود محبوب من» ساخته چن کایگه را می‌توان نام برد، که بعضا با توقیف و برخوردهای سخت‌گیرانه مواجه شدند.

از دیگر نکات قابل ذکر درباره سینمای چین در دهه ۸۰ و ۹۰ و ابتدای قرن ۲۱ می‌توان به احیای فیلم‌های رزمی در سبک و سیاقی جدید، حادثه‌ای و سرگرم‌کننده توسط کارگردانان و بازیگرانی چون: یوئن وو پینگ، جکی چان، جت لی، دانی یین، سامو هانگ و... اشاره کرد که غالبا کارکردی سرگرم‌کننده، گیشه‌ای و تجاری داشتند و فاقد مفاهیم فکری برجسته و جریان‌سازی هنری و اندیشه‌ای بودند. بسیاری از این آثار در هنگ‌کنگ و حتی آمریکا ساخته شده و به آثاری پرفروش و پربیننده بدل شدند. برجسته‌ترین هنرپیشه این سبک، بدون شک جکی چان بود که فیلم‌های وی در آمریکا و بسیاری از کشورهای پرفروش شدند.

عصر جدید سینمای چین

اگر سال‌ها مفهوم سلطه یا هژمونی فرهنگی، یادآور نفوذ و غلبه فرهنگی غرب با گسترش صنایع فرهنگی، خاصه سینما به محوریت هالیوود بود، اکنون بسیاری از کشورها دریافته‌اند که برای تقویت ساخت درونی و نقش‌آفرینی در عرصه جهانی باید به شکلی جدی صنایع فرهنگی را در خدمت بسط هژمونی فرهنگی خود در داخل و خارج درآورند. تکاپوی چین در دو دهه اخیر برای گسترش صنعت سینما و به طور خاص جدی‌تر شدن آن در سال‌های اخیر را باید در این چهارچوب نگریست. پس از دوره رخوت و غلبه سینمای حادثه‌ای، سرگرم‌کننده و تجاری در دهه ۹۰ و ابتدای قرن حاضر، به مرور ژانرها در سینمای چین متنوع‌تر، و سطح آثار قوی‌تر و با کیفیت‌تر شد.



در حدود ۲۰ سال اخیر حرکت جدی سینمای چین به سمت ساخت آثار درام، اجتماعی، تاریخی، حماسی، کمدی و حتی علمی-تخیلی و سیاسی نشان از توجه جدی چینی‌ها به گونه‌ها و سبک‌های مختلف دارد. از مهم‌ترین نکات درباره سینمای چین، حرکت به سمت محوریت دادن به زنان و توجه جدی‌تر به زنانگی است که نشان می‌دهد چین در این عرصه نیز غفلت و بی‌توجهی به خرج نداده است. این مسئله در «سیزدهمین جشنواره بین‌المللی فیلم پکن» مورد توجه قرار گرفته بود و در بخشی با عنوان «صدای زنان» آثاری با محوریت زن به نمایش درآمد. «لی بینگ بینگ» و «هوانگ یائو» از بازیگران مطرح زن چینی در نشست‌های این جشنواره از «رشد زنان چینی در سینما»، «ترویج احساس زنانگی و انعکاس آن به مخاطبان» و «ارائه تصویر جنس زن با شخصیت‌های متفاوت» سخن گفتند. (۴)

مهم‌ترین آثار سینمای چین در قرن ۲۱

از مهمترین آثار سینمای چین در قرن ۲۱ می‌توان جهت مثال موارد ذیل را ذکر کرد:

(الف) فیلم «پلتفرم» ساخته جیا ژانگه (۲۰۰۰) این فیلم به نقد انقلاب فرهنگی چین در قالب مشکلات یک گروه تئاتر متشکل از جوانان می‌پردازد و مورد تحسین جشنواره فیلم تورنتو و مجله امپایر قرار گرفته است.

(ب) فیلم «بیر خیزان، اژدهای پنهان» ساخته آنگ لی (۲۰۰۰) که به سال‌های زوال سلسله چینگ در ابتدای قرن ۱۹ می‌پردازد و حائز بیش از ۴۰ جایزه بین‌المللی و تحسین‌های فراوان منتقدان جهانی شد. به حدی که بود که تبدیل به پرفروش‌ترین فیلم خارجی سینمای آمریکا و برنده جایزه بهتری فیلم و کارگردانی اسکار هفتاد و سوم شد.

(پ) «محافظان کوهستان» ساخته لو چوان (۲۰۰۴) درباره گروهی است که دغدغه حفظ محیط زیست و نجات بز کوهی تبتی در معرض انقراض در شرایط غفلت دولت و افزایش شکار غیرمجاز را دارند. اثرگذاری این فیلم به حدی بود که دولت چین را متوجه تغییر سیاست‌های محیط زیست و توجه جدی‌تر به منطقه تبت کرد.

(ت) فیلم «رؤیاهای شانگهای» ساخته ژانگ شیائو شوای (۲۰۰۵) که به موضوع ایجاد خط سوم دفاعی در برابر شوروی در سال‌های انتهایی انقلاب فرهنگی چین می‌پردازد و تحسین منتقدان جهانی را برانگیخت.

(ث) «ذغال سنگ سیاه، یخ نازک» ساخته دیائو یینان (۲۰۱۴) با موضوع قتل‌های سریالی و ترسناکی در چین است و در ژانر نئونوار به مسئله جنایت، سرمایه‌داری و خشونت می‌پردازد و موفق به کسب چندین جایزه بین‌المللی و سبب‌ساز بازخوردهای گسترده در داخل کشور چین شد.



ج) فیلم «خیلی طولانی، پسر» ساخته ژانگ شیائو شوای (۲۰۱۹) که به مشکلات دو خانواده چینی در طول ۳۰ سال و گرفتاری‌های آنان بر اثر سیاست‌های داخلی حزب حاکم چین می‌پردازد و درون مایه‌ای اجتماعی و سیاسی دارد. (۵)

سینما در خدمت اهداف کلان چین

افزون بر این موارد در سال ۲۰۲۰، «سازمان مدیریت فیلم چین» به انتشار «چهاردهمین برنامه چشم انداز ۵ساله صنعت فیلم» پرداخت که هدف گذاری آن؛ «حفظ جایگاه چین به عنوان بزرگترین بازار فیلم جهان و افزایش نفوذ فرهنگی پروژه‌ها» عنوان شد و در این راستا «افتتاح ۱۰۰ هزار پرده سینمای جدید، ساخت حداقل ۵۰ فیلم با بودجه ۱۵ میلیون دلار در سال»، و با مضامینی چون: «روحیه، ارزش‌ها، قدرت و زیبایی‌های چین و ارائه تصویری قابل اعتماد دوست داشتنی و قابل احترام از این کشور» در دستور کار قرار گرفت. (۶)

اکنون که تقریباً در میانه برنامه چشم انداز سینمای چین برای بازه ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۵ قرار داریم با نگاهی به فروش سینمای چین در سالهای ۲۰۲۱، ۲۰۲۲ و ۹ ماهه سال ۲۰۲۳ میلادی می‌توان گفت صنعت سینمای چین در تحقق هدف خود از حیث مضامین تقویت فرهنگ و ارزش‌های ملی و ایضا کسب درآمد نسبتاً موفق بوده‌است.

اگر تاثیر همه‌گیری کرونا را بر فروش صنعت سینما در جهان لحاظ کنیم، باز هم پیشی گرفتن فروش سینمای چین در سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱ از هالیوود قابل تامل است. در مجموع این دو سال، سینمای چین ۳.۷ میلیارد دلار فروش داشت. (۷) در سال ۲۰۲۲ نیز با وجود سیاست‌های سختگیرانه کووید صفر، صنعت سینمای این کشور، ۳.۴ میلیارد دلار و در ۹ ماهه ۲۰۲۳ مجموعاً ۱.۶ میلیارد دلار تاکنون فروخته است و فروش تابستانی سینمای چین در سال جاری، رکورد فروش تابستانی سال ۲۰۱۹ و قبل از همه‌گیری کووید را شکسته است. (۸)

نکته جالب درباره فروش سینمای چین در سال جاری، شکست آثار هالیوودی مطرح و پرفروشی چون: «باربی»، «ماموریت غیر ممکن» و «پری دریایی کوچولو» و در مقابل فروش فوق العاده فیلم‌های چینی «تمام رودخانه سرخ»، «یکه و تنها» و «زمین سرگردان (۲)» بود. فیلم‌های تمام رودخانه سرخ و زمین سرگردان (۲) هم اکنون در میان ۱۰ فیلم پرفروش جهان در سال ۲۰۲۳ نیز قرار دارند. (۹) فروش یک فیلم ورزشی که



در سینمای چین کم سابقه است و ایضا قرار گرفتن فیلم جذاب زمین سرگردان (۲) که یک اثر خوش ساخت علمی-تخیلی با موضوع تلاش چینی‌ها برای یافتن یک خانه جدید در کهکشان بیگانه و نجات بشریت است؛ نشان می‌دهد مسیر اجرای برنامه ۵ ساله سینمای چین جهت تقویت ارزش‌ها و قدرت چین و ارائه تصویری قابل اعتماد و قابل احترام از این کشور، به درستی در حال طی شدن است و در داخل نسبتاً در هدف گذاری خود موفق بوده و در سطح جهانی به دنبال رقابت با سلطه فرهنگی هالیوود است.

از یک منظر کلان‌تر، می‌توان برنامه چشم انداز صنعت فیلم چین را در چهارچوب برنامه توسعه ۵ ساله چین و برنامه بلندمدت اقتصادی و اجتماعی این کشور برای ۲۰۳۵ ارزیابی کرد. در برنامه توسعه اقتصادی و اجتماعی چین که در سال ۲۰۲۰ منتشر شد هدف‌گذاری «رفاه اقتصادی و فقرزدایی برای تبدیل چین به کشوری سالم، با فرهنگ، نظام آموزشی، توانمندی و ورزش قوی و ساخت یک چین زیبا و جذاب برای شهروندان و سایر مردم جهان» در دستور کار قرار گرفته است. (۱۰) لذا جای تعجب نیست که سینمای چین به سبک هالیوود به دنبال ارائه قهرمان و الگو در قالب فیلم‌های پلیسی، ورزشی و جاسوسی و یا سودای منجی جهانی معرفی کردن چین با ساخت آثار علمی-تخیلی و حتی آخرالزمانی و ابر قهرمانی باشد. در این مسیر چین از حیث تکنولوژی و تکنیک سینما هیچ عقب ماندگی از هالیوود ندارد، اما از حیث محتوا با دو مانع جدی روبروست: اول) تولید اندیشه، گفتمان و نظریه برای تقویت بنیان و پشتوانه تئوریک صنعت سینما، به نحوی که در هر ژانر بتواند تمایز و غنای خود را نسبت به سینمای هالیوود نشان دهد. و دوم) ارائه قهرمان و الگوی چینی به شکلی جذاب‌تر از هالیوود و دارای مؤلفه‌های ارزشی، فرهنگی و سبک زندگی چینی با توان اثرگذاری قوی برای نفوذ و بسط هژمونی فرهنگی چین در جهان. در صورت عبور از این دو مانع، بلاشک سینمای چین در سطح جهانی رقیب قدرتمندی برای هالیوود خواهد شد.

منابع:

۱. www.mehrnews.com/amp/۲۹۰۰۵۸۳
۲. قبلی
۳. قبلی
۴. persian.cri.cn/۲۰۲۳/۰۵/۰۱/ARTIA۷hL۶ikJhml۴I۰qidqNb۲۳۰۵۰۱
۵. www.zoomg.ir/cinema-articles/۳۴۶۷۶۱-the-best-china-movies
۶. www.farhangpress.af/چین-آینده-بزرگترین-بازار-سینمای-جهان/
۷. www.isna.ir/news/۱۴۰۱۰۴۱۵۱۰۵۶۲



۸. www.isna.ir/news/۱۴۰۲۰۵۲۹۱۸۷۱۹

۹. <https://www.borna.news/fa/tiny/news-۱۵۱۳۳۹۳>

۱۰. <https://irna.ir/xjBNHT>





پژوهشکده سیاست‌گذاری
دانشگاه شریف

spri.sharif.ir



spri@sharif.ir



[sharif.policy](https://www.instagram.com/sharif.policy)



[sharif-policy](https://www.linkedin.com/company/sharif-policy)



t.me/spri1



تهران، بلوار تیموری، میدان تیموری، محوطه آموزش دانشگاه شریف،
پژوهشکده سیاست‌گذاری دانشگاه شریف



۰۲۱-۶۶۰۶۵۱۴۰

